

DESPRE AVOCATURA PRO BONO INTERVIU CU ALEXANDRA COLUMBAN¹⁾ (ACTEDO)

„Avocatul pro bono reprezintă un garant al respectării drepturilor fundamentale ale persoanelor vulnerabile, asigurând un proces echitabil și protejându-le interesele și demnitatea.”

Rețeaua Pro Bono pentru Drepturile Omului este singurul centru de asistență juridică pro bono din România dedicat persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile, care se confruntă cu încălcări ale drepturilor fundamentale. Lansată în anul 2014, de ONG-ul clujean Centrul de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului (ACTEDO), pentru a îmbunătăți accesul la justiție al grupurilor vulnerabile, Rețeaua Pro Bono implică avocați din întreaga țară care se implică în soluționarea unor probleme grave, precum: violență domestică, hărțuire și evacuări forțate, discriminare și accesul persoanelor cu dizabilități la educație și sănătate ș.a. Până în prezent, 100 de avocați s-au înscris în Rețeaua Pro Bono și circa 300 de persoane au beneficiat de asistență și/sau reprezentare juridică pro bono.

Contribuția proiectului a fost recunoscută prin decernarea a două premii prestigioase: (1) *Premiul European pentru Impact Pro Bono Local*, acordat la Amsterdam, în octombrie 2016, de PILnet – The Global Network for Public Interest Law, una din cele mai importante organizații internaționale care promovează statul de drept și drepturile omului prin instrumente juridice, și (2) *Premiul 3 la Gala Societății Civile, secția Apărarea drepturilor individuale/colective*, acordat la București, în iunie 2016.

Centrul de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului (ACTEDO) este o organizație nonguvernamentală (ONG), înființată la Cluj-Napoca, în anul 2013, a cărei misiune este de a promova drepturile fundamentale și egalitatea de gen și de a acționa împotriva încălcărilor drepturilor omului. ACTEDO urmărește trei direcții strategice: accesul la justiție al grupurilor vulnerabile, egalitate de gen și educație pentru drepturile omului. Mai multe informații, pe www.actedo.org.

¹⁾ Alexandra Columban este practiciană de drepturile omului, cu 6 ani de experiență în advocacy, management de proiect, politici publice și cercetare, în special privind nediscriminarea, egalitatea de gen, drepturile LGBT+ și drepturile victimelor infracțiunilor. În prezent, Alexandra este reprezentanta juridică a Centrului de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului – Actedo, fiind responsabilă cu implementarea direcțiilor strategice și de managementul asociației. A fost și este implicată în Rețeaua Pro Bono pentru Drepturile Omului, în rețeaua neguvernamentală națională „Rupem tăcerea despre violența sexuală”, în organizarea Cluj Pride și alte inițiative de suflet.

***

Dan Chertes: În România, avocatura pro bono a fost și este văzută mai mult cu ochi răi, decât încurajată. În octombrie 2018, Comisia Permanentă a UNBR a dat un semnal pe care fiecare l-a interpretat cum a vrut. Declarativ, a zis că avocatura pro bono e bună și e necesară. Legislativ însă, piedicile din calea unei reale avocaturi pro bono nu au fost înlăturate. De aceea, te întreb: este nevoie de avocați pro bono în România?

Alexandra Columban: Răspunsul este, cu siguranță, da. Avocatura pro bono e un instrument fundamental pentru accesul la justiție al membrilor vulnerabili ai societății – aceasta este menirea ei, cum sugerează și numele: *pro bono publico*, pentru binele public. De altfel, aceasta este o practică normalizată în Occident, reglementată și încurajată formal, tocmai fiindcă răspunde unei nevoi sociale reale. În contextul în care un sfert din populația României se afla în anul 2018 în risc de sărăcie și excluziune socială – cea mai mare rată din Uniunea Europeană –, onorariile avocaților și alte costuri legate de actul de justiție sunt pur și simplu prohibitive pentru multe persoane. Mai mult, efectele economice ale pandemiei de COVID-19 au început să se resimtă, însă ne așteptăm ca anii ce vin să aducă sărăcirea populației la nivel global. Astfel, avocatura pro bono – prin avocați individuali, firme de avocatură sau barouri – va fi cu atât mai necesară, întrucât va fi unicul mijloc pentru multe persoane de a găsi soluții la probleme de natură juridică.

Noi, la ACTEDO, coordonăm, din decembrie 2014, singurul centru de asistență juridică pro bono din România dedicat persoanelor vulnerabile ale căror drepturi fundamentale au fost încălcate. În tot acest timp, am constatat că există o nevoie semnificativă de a asigura servicii juridice minime, în mod gratuit, pentru persoanele aparținând grupurilor vulnerabile, dat fiind faptul că multe dintre acestea nu pot beneficia de sistemul de ajutor public judiciar existent la ora actuală în România. Momentan, proiectul nostru poate asigura doar o mică parte din cererea crescândă de servicii de asistență juridică pe care am observat-o în urma activității desfășurate. În practică, sunt numeroase motive pentru care ajutorul public judiciar este insuficient la momentul actual: pragurile privitoare la venitul lunar pe membru de familie sunt foarte mici; ratele de acordare a ajutorului public judiciar sunt scăzute; bugetul alocat acestuia e, de asemenea, limitat; omul de rând nu are cunoștințe despre existența ajutorului public judiciar și despre modul în care îl poate accesa ș.a.m.d. În astfel de situații, avocatul pro bono reprezintă un garant al respectării drepturilor fundamentale ale persoanelor vulnerabile, asigurând un proces echitabil și protejându-le interesele și demnitatea.

Dan Chertes: Știu că tot timpul ne uităm și dăm ca exemplu ce se întâmplă la alții. Câteodată însă, comparația cu alții poate duce la progres. Cum e văzută și pusă în practică avocatura pro bono în Uniunea Europeană?

Alexandra Columban: Dată fiind asemănarea sistemului juridic din România cu cel francez, o comparație cu reglementarea avocaturii pro bono din Hexagon este utilă. În Franța, precum în țara noastră, forma prin care avocații prestează activități neremunerate, în regim voluntar (*aide à l'accès au droit*), se desfășoară sub coordonarea barourilor, însă nu presupune acordul decanului baroului pentru fiecare caz în parte. Pe lângă *aide à l'accès au droit*, există multe alte programe subvenționate de stat și coordonate de barouri, precum Barreau de Paris Solidarité, ce conține centre permanente de asistență juridică gratuită, un autobuz al solidarității care străbate cartierele Parisului oferind consultanță juridică și Comisia Pro Bono, ce se dorește a fi o platformă de schimb de informații și bune practici între avocații pro bono. De asemenea, barourile încheie în mod frecvent parteneriate cu organizații nonguvernamentale din domeniul drepturilor omului sau umanitare, pentru a se asigura că beneficiarii au parte nu doar de asistență juridică pro bono, ci și de sprijin de altă natură (practic, consiliere psihologică, asistență socială etc.).

Apoi, Belgia, de pildă, are un sistem hibrid de avocatură pro bono, care implică asistență juridică gratuită pentru beneficiari, dar onorarii modeste suportate de stat pentru avocați. Totodată, avocații stagiați sunt

obligați să participe lunar la ședințe pro bono, unde oferă consultanță în special în cazuri ce privesc azilanți, dreptul familiei (divorțuri, custodii) și drept penal. Partea flamandă a Baroului din Bruxelles solicită noilor avocați preluarea a cel puțin 15 cazuri pro bono în primii trei ani de muncă.

De cealaltă parte a oceanului, în SUA și Canada, avocatura pro bono este instituționalizată, constituind o practică răspândită. Ba mai mult, unele barouri, cum este cel al statului New York, solicită candidaților la examenul de admitere în profesia de avocat un număr minim de ore pro bono prestate.

Dan Chertes: Ce schimbări legislative ar trebui să se facă în România ca avocatura pro bono să fie mai de ajutor decât este acum?

Alexandra Columban: În primul rând, consider că este necesară renunțarea la Norma metodologică nr. 1/2016 privind procedura aplicării prevederilor art. 71 alin. (2) din Legea nr. 51/1995, care prevede ca asistența juridică cu titlu gratuit să fie aprobată de decanul baroului pentru fiecare caz în parte. Această normă limitează accesul la justiție, când de fapt își propune opusul: este o procedură birocratică, ce poate duce la întârzierea acordării asistenței juridice; este neclară cu privire la ce înseamnă „cazurile de excepție” când asistența este acordată și care sunt condițiile pentru a face dovada „lipsei de mijloace materiale” și, în al treilea rând, încurajează o practică neunitară la nivel național. Implicarea și supervizarea baroului ar putea fi, așadar, necesară doar pentru activitățile de o anvergură mai mare, care ar privi un număr mare de beneficiari sau ar presupune parteneriate cu organizații nonguvernamentale și/sau instituții publice.

În schimb, este nevoie de o reglementare în Legea avocaturii și în Statutul profesiei avocatului, în sensul delimitării clare a avocaturii pro bono și încurajării acesteia. Astfel, avocatura pro bono ar fi definită ca asistență juridică și reprezentare în instanță în regim neremunerat, limitată la persoane care fac parte din grupuri vulnerabile și nu dețin mijloacele materiale pentru a achita onorariul avocatului și la persoane apropiate (soț, partener de viață, rude până la gradul 4). Decizia finală de acordare a asistenței juridice pro bono rămâne astfel la avocat, care are libertatea de a decide dacă aceste criterii – verificabile, de altfel – au fost îndeplinite de beneficiar. Cazurile pro bono ar urma să fie declarate baroului, permițând crearea unui sistem de control. De asemenea, în mod ideal, această modificare legislativă ar fi însoțită de o încurajare formală a acestei practici, prin introducerea unui număr minim recomandat de ore (sau procent minim recomandat de cazuri) dedicat muncii pro bono și prin acordarea de stimulente avocaților pro bono.

Dan Chertes: În activitatea asociației voastre (ACTEDO), ați constatat să existe vreun grup vulnerabil neglijat de corpul profesional al avocaților?

Alexandra Columban: Grupurile vulnerabile și marginalizate la nivel de societate se confruntă cu bariere suplimentare în accesul la justiție, bariere care se datorează sărăciei, fricii de discriminare, lipsei de încredere în sistemul de justiție, lipsei de educație etc. În experiența noastră, romii sunt cu adevărat vulnerabili și supuși unor forme grave de abuz: am avut cazuri în care zeci de oameni, familii cu copii mici, riscau să fie evacuați forțat fără o alternativă locativă. De asemenea, cele mai multe solicitări pe care le primim sunt de la femei care au trecut prin violență domestică și care doresc sprijin pentru a divorța, pentru a obține custodia copiilor și/sau pentru a obține un ordin de protecție. Aceste femei au adeseori experiențe proaste cu sistemul de justiție: sunt încurajate de polițiști să nu depună plângere, sunt blamate pentru violența suferită, victimizate în instanță și/sau nu au mijloace și cunoștințe pentru a angaja un avocat sau pentru a solicita un avocat din oficiu. Apoi, persoanele cu dizabilități și, în special, cele cu dizabilități mintale sunt aproape invizibile în România și extrem de vulnerabile la discriminare și marginalizare socială, care deschide calea altor abuzuri. Totodată, minoritățile sexuale, mai ales persoanele transgender, se confruntă cu numeroase încălcări ale drepturilor – de la discriminare la restricționarea accesului pe piața muncii și până la violență. Nu în ultimul rând, când vorbim de vulnerabilități multiple (gen, etnie, orientare sexuală, dizabilitate etc.), probabilitatea de a accesa în orice fel sistemul de justiție este infimă.

Dan Chertes: Ce anume ne-ar putea aduce, pe noi, avocații, dar și pe ceilalți membri ai comunității, mai aproape de înțelegerea grupurilor vulnerabile și a nevoii de asistență juridică gratuită a acestora?

Alexandra Columban: Este nevoie, în primul rând, ca toți profesioniștii care interacționează cu persoane vulnerabile care au fost victime ale unor infracțiuni, ale discriminării sau altor abuzuri să adopte „lentile de drepturile omului”, pentru a evita victimizarea lor secundară (adică retraumatizarea lor). Mă refer aici la polițiști, procurori, judecători, avocați, dar, în aceeași măsură, și la ONG-iști, asistenți sociali și psihologi. Acest lucru se poate face prin formări continue, prin training-uri interdisciplinare, unde profesioniști din diverse domenii au șansa de a interacționa și a schimba idei, prin vizite de studiu și schimburi de bune practici. De asemenea, universitățile ar trebui să își asume un rol activ în promovarea respectului față de diversitate și a unor practici antidiscriminatorii. Concret, toate facultățile de Drept din țară ar trebui să ofere cursuri obligatorii de drepturile omului, în care perspectiva juridică să se îmbine cu cea socială, cursuri ce pot fi organizate în parteneriat cu ONG-uri de profil. Nu în ultimul rând, mass-media joacă un rol important: e necesar ca aceasta să practice un jurnalism etic, care respectă demnitatea tuturor membrilor societății și care nu instigă la ură sau discriminare împotriva acestora.

Dan Chertes: Mulțumesc pentru disponibilitatea de a avea acest dialog!